

## **Seminaari - Unescon suositus neuroteknologian etiikasta**

**Paikka: Tieteiden talo, Lisa Hagman -Sali, Helsinki**

**Aika: Tiistai 12.5. klo 13.00-16.00**

### **Avauspuheenvuoro**

**Kansliapäällikkö Heidi Backman, opetus- ja kulttuuriministeriö**

### **YK:n kasvatusta, tiede- ja kulttuurijärjestö Unesco tieteen ja teknologian etiikan edistäjänä**

Hyvä seminaariyleisö, hyvät asiantuntijat,

Olemme tänään sananmukaisesti perustavanlaatuisten kysymysten äärellä, kun tarkastelemme YK:n kasvatusta, tiede ja kulttuurijärjestö Unescon puitteissa laadittua ja viime vuonna hyväksyttyä suositusta neuroteknologian etiikkaan liittyen.

Etiikan määritelmän mukaan kyse on hyvän ja pahan, oikean ja väärän sekä ihmisten moraalisen toiminnan perusteiden tutkimisesta. Lisäksi tämän päivän keskustelussamme tuo kaikki liittyy vähintään yhtä haasteelliseen teemaan – eli teknologian, tekoälyn, ihmisyden ja ihmisoikeuksien rajapinnan tarkasteluun.

Mutta miksi juuri Unesco on tarttunut tähän teemaan?

Unesco tavoitteena on edistää ja tukea toimialoillaan jäsenmaiden kapasiteetin vahvistamista niin ohjelmahankkein kuin normatiivisen ohjauksen avulla. Näistä jälkimmäinen tarkoittaa Unescon puitteissa luotuja kansainvälisiä instrumentteja, joita ovat sopimukset, suositukset ja julistukset. Sopimukset ovat näistä juridisesti sitovia, suositukset ja julistukset muutoin moraalisesti velvoittavia.

Tutkittuun tietoon perustuvan päätöksenteon tukeminen – ja luonnon- ja yhteiskuntatieteiden kapasiteettien vahvistamisen jäsenmaissa – ovat olleet oleellinen osa Unescon toimintaa sen perustamisesta saakka, vuodesta 1945. Tieteen ja teknologian etiikan tarkastelu sekä siihen liittyvä globaalien eettisten normistojen luominen nousivat merkittäväksi osaksi Unescon tieteisiin liittyvää työtä varsinkin 1990-luvulla. Vuonna 1993 perustettiin Unescon bioetikkaohjelma ja kaksi siihen liittyvää eettistä komiteaa – kansainvälinen bioetiikkakomitea (IBC) ja hallitustenvälinen bioetiikkakomitea (IGBC). Tieteen ja teknologian etiikan maailmankomissio COMEST perustettiin hieman myöhemmin, vuonna 1998.

Mainitut eettiset kokoonpanot ovat olleet useimmiten aloitteen tekijöinä nykyisten tieteisiin liittyvien Unescon eettisten normatiivisten instrumenttien laatimiseksi. Kukin aloite ja lopputulos on vaatinut luonnollisesti myös jäsenmaiden hyväksynnän.

Merkittävät olemassa olevat *julistustasoiset* instrumentit liittyvät ihmisoikeuksiin ja genetiikkaan (julistus vuodelta 2003), bioetiikkajulistus (2005), sekä ilmastonmuutoksen etiikkaan liittyvä julistus (2017). Vastaavasti astetta vahvempia ovat *suositustasoiset* instrumentit. Ne koskevat tieteen tekijöiden asemaa (vuodelta 2017), tekoälyn etiikkaa (2021), avointa tiedettä (2021) ja nyt - uusimpana - neuroteknologian etiikkaa (2025).

Voi luonnollisesti kysyä, mikä merkitys eettisillä suosituksilla on ja eikö yksityiskohtaista sääntelyä ole jo ennestään riittävästi. Nopeasti kehittyvien teknologioiden kohdalla oikeudellinen sääntely väistämättä seuraa kehitystä viiveellä. Lainsäädäntöprosessit ovat luonteeltaan hitaita, ja erityisesti kansainvälisellä tasolla yhteisten, oikeudellisesti sitovien normien sopiminen on usein monivaiheista ja aikaa vievää. Siten tässä tilanteessa eettiset periaatteet ja suositukset muodostavat tärkeän täydentävän ohjauskeino: ne tarjoavat yhteisen viitekehyksen tilanteissa, joissa oikeudellinen sääntely on vasta kehittymässä, ja voivat samalla toimia myöhemmän sääntelyn perustana.

Unesco ei luonnollisestikaan ole ainoa foorumi, jossa kiihtyvästi kehittyvän teknologian ja ihmisoikeuksien suhdetta puntaroidaan. On olemassa lukuisa joukko kansallisia ja alueellisia toimijoita, jotka tekevät tahoillaan merkittävää työtä. Unescon lisäarvo on kuitenkin sen mandaatti *globaalina toimijana* – toisin sanoen sen roolissa kaikkien jäsenmaidensa (joita on nykyään 194) ja monien eri alojen asiantuntijoiden koollekutsujana sekä yhteisenä keskustelufoorumina. Toiminnallaan Unesco ei pyri kilpailemaan tai luomaan päällekkäisyyksiä muiden toimijoiden kanssa, vaan yhteistyössä niiden kanssa löytämään globaalin näkökulman kulloinkin kyseessä olevaan teemaan. Tavoitteeseen pääseminen vaatii aina jäsenmaiden tuen ohella järjestöltä määrätietoista otetta, asiantuntijuuden kunnioittamista ja rakentavan keskustelun mahdollistamista.

Hyvät kuulijat,

Edellä mainittujen normatiivisten instrumenttien toteuttaminen edellyttää jäsenmailta, ja muilta teemoihin liittyviltä toimijatahoilta, valvetuneisuutta ja aktiivisuutta. Myös tämä seminaari on osa kansallisia toimenpiteitämme neuroteknologian etiikkaa koskevan suosituksen toteuttamiseksi. Haluamme tehdä suosituksen laajasti tunnetuksi ja osallistaa aiheeseen liittyviä kaikkia tahoja hyödyntämään suosituksen tarjoamia yleismaailmallisia näkökulmia ja normeja omassa työssään.

Jäsenmaana joudumme myös raportoimaan määrääjoin Unescolle instrumenttien toteuttamisesta. Tällöin olemme ministeriössä riippuvaisia niistä tiedoista, joita saamme teemaan liittyvien asiantuntijaverkostojen, tiedeyhteisöjen ja tietokantojen kautta kokonaisvaltaisesti. Instrumenttien toteuttaminen ja seurata ei täten ole vain jäsenvaltioiden

hallinnon yksinomainen tehtävä, vaan kyse on aina laajasti yhteiskuntaa osallistava prosessista.

Seurannan avulla Unesco pystyy tarjoamaan globaalin tilannekuvan ja näkökulman missä menemme eri teemojen edistämässä ja toteuttamisessa. Unesco tuottaakin tilannekuvaan liittyviä raportteja, julkaisuja ja tietokantoja. Unescon hallintoneuvosto, joka koostuu järjestön 57:stä jäsenmaasta, tarkastelee myös osaltaan raportteja istunnoissaan.

Kuulemme kohta asiantuntijoiden puheenvuoroja, jotka valottavat neuroteknologian etiikkaa koskevan suosituksen laajaa soveltamisalaa. Emme valitettavasti pysty perehtymään suosituksen kaikkiin teemoihin yksityiskohtaisesti muutamassa tunnissa ja siksi olemme valinneet vain tietyt teemat lähemmän tarkastelun kohteiksi. Toivon kuitenkin, että tämä seminaari herättää kiinnostuksen osallistujille perehtyä tahoillaan suositukseen myös yksityiskohtaisemmin, sekä kertomaan suosituksen olemassaolosta muille tärkeäksi katsomilleen teemoihin liittyville tahoille.

Toivotan mielenkiintoista iltapäivää kaikille niin läsnä oleville kuin etäyhteyden kautta tätä tapahtumaa seuraaville.